

Als witte mensen zwarte geschiedenis beschrijven....

Deel 04:

Gert Oostindie

De geestelijke leider van het wetenschappelijk kolonialisme

Sandew Hira

23 oktober 2013

De serie

In de serie *Als witte mensen zwarte geschiedenis beschrijven ...* behandelen we de technieken die in de geschiedschrijving gebruikt worden om de geest te koloniseren. Die technieken zijn voornamelijk door witte mensen ontwikkeld en worden nog steeds gebruikt. De door hen opgeleide zwarte intellectuelen gebruiken deze technieken in hun geschiedschrijving.

In aflevering 1 zijn we ingegaan op een achttal technieken die Els Langefeld en Jeannette van Ditzhuizen gebruiken om de geschiedenis van slavernij op Curaçao te beschrijven.

In aflevering 2 gaan we in op de argumenten die gebruikt zijn in de discussie over de mislukte film van Jeroen Leijnders over Tula.

In deze aflevering 3 behandelen we de opvattingen van Alex van Stipriaan over slavernij.

In deze aflevering 4 is Gert Oostindie aan de beurt.

In de volgende en laatste aflevering in deze serie behandelen brengen we een aantal stellingen van verschillende witte ideologen van het wetenschappelijk kolonialisme.

Introductie

Gert Oostindie is de meest productieve schrijver uit de stroming van het wetenschappelijk kolonialisme. Hij produceert aan de lopende band boeken en artikelen over de koloniale geschiedenis en haar erfenis.

Zijn rol in de productie van een koloniale ideologie ligt op drie terreinen.

In de eerste plaats: de productie van ideologie onder het mom van wetenschappelijke kennis. Oostindie bedenkt concepten die nu gangbaar zijn in het wetenschappelijk kolonialisme.

In de tweede plaats: de indoctrinatie via het onderwijs. Oostindie is hoogleraar aan de Universiteit Leiden. In die hoedanigheid indoctrineert hij studenten en mensen die bij hem promoveren in de kneepjes van het wetenschappelijk kolonialisme.

In de derde plaats: zijn organisatiekracht. Oostindie is directeur van het Koninklijk (eigenlijk: Koloniaal) Instituut voor Taal- Land en Volkenkunde (KITLV). Het KITLV is een lidinstituut van De Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW). Het KITLV voert projecten uit op het gebied van koloniale geschiedenis en haar erfenis in en buiten Nederland. Hiermee beschikt Oostindie over een apparaat en de middelen om het netwerk van het wetenschappelijk kolonialisme te organiseren.

Tal van concepten en stellingen over de koloniale geschiedenis die door Oostindie worden verkondigd hebben we reeds bekritiseerd in de vorige drie afleveringen van deze serie, maar ook in andere bijdragen die te downloaden zijn via de website van IISR (www.iisr.nl).

In deze bijdrage gaan we in op de volgende onderwerpen.

1. We behandelen enkele van zijn concepten die we niet eerder behandeld hebben of niet zo diepgaand.
2. We analyseren zijn indoctrinatiemethoden via het onderwijs.
3. We analyseren de ontwikkeling van het netwerk van het wetenschappelijk kolonialisme waarin hij een belangrijke rol speelt.
4. We gaan in op de verhoudingen tussen de twee stromingen: wetenschappelijk kolonialisme en Decolonizing the Mind.

Concepten

We behandelen de volgende concepten:

- Het concept van meervoudige perspectieven in de geschiedschrijving.
- Het concept van dekolonisatie van de geschiedschrijving.
- Het concept van verscheidenheid is verdeeldheid.
- Het concept van **blaming de victim**.
- Het concept van "**slaven die van slavernij houden**".
- Het concept van de afwezige zwarte bronnen.
- Het concept van de krankzinnige kapitalist.

Perspectieven in geschiedschrijving

"In de geesteswetenschappen, en zeker in het denken over de geschiedenis en haar hedendaagse erfenissen, is er alle ruimte voor meervoudige perspectieven," schrijft Oostindie in 2011, *"maar uiteindelijk is het een heilloze weg om binnen de wetenschap te berusten in een principieel onderscheid tussen aan afkomst en etniciteit vastgeklonken perspectieven. Daarom is ook het onderscheid tussen 'zwarte' en 'witte' perspectieven op de Caraïbische geschiedenis vanuit wetenschappelijk oogpunt de dood in de pot.*

*Aan het eind van **Het paradijs overzee** (SH: zijn boek) bepleitte ik voor meer onderzoek, 'ongehinderd door een overmaat aan overwegingen omtrent wat in een postkoloniale geschiedenis wel of niet kan en mag worden gezegd.' Aan die oproep heb ik mij zelf in mijn latere publicaties in elk geval wel gehouden."¹*

In 2004 schrijft hij in reactie op kritiek vanuit de Surinaamse gemeenschap dat John Jansen van Galen een koloniaal voorwoord schreef bij een uitgave van het boek *Wij slaven van Suriname* van Anton de Kom: *"Dat kan een witte Nederlander niet goed doen, werd beweerd. 'Je laat toch ook een nazi kampbeul niet de geschiedenis van de jodenkampen beschrijven?' Nog afgezien van de bedenkelijke*

kanten van de vergelijking tussen de slavernij en holocaust: neen, een nazi kampbeul is niet de voor de hand liggende historicus van de concentratiekampen. Maar overigens kan een Duitser natuurlijk uitstekend deze geschiedenis analyseren en beschrijven... Hoe dat zij, de mededeling dat het de volgende keer per se een Surinamer móet zijn gaat vrij ver. Alsof een Nederlander per definitie niet met de vereiste empathie over een Surinamer kan schrijven."²

De kern van zijn betoog: er bestaat geen wit en zwart perspectief. Een witte persoon kan toch ook vanuit een zwart perspectief schrijven?

Mijn antwoord is: *"Ja, het kan."* En vervolgens is mijn wedervraag: *"Maar waarom gebeurt het dan niet? Waarom is het overgrote deel van de geschiedschrijving door witte mensen geschreven vanuit een koloniaal perspectief?"*

En hier is het zwakste punt in de redenering van Oostindie. Deze vraag komt niet eens bij hem op.

Als hij zegt dat er ruimte is voor meervoudige perspectieven, dan is de volgende vraag natuurlijk: wat zijn dan die verschillende perspectieven? Hoe karakteriseer je de verschillende stromingen? Waarin verschillen ze? Geen woord daarover.

Wat zou er gebeuren als je die vraag wel stelt: dan zou blijken dat Oostindie c.s. tot een stroming behoort. Nu lijkt het alsof er maar één visie is: de 'wetenschappelijke' visie van Oostindie c.s.

De vraag die Oostindie niet stelt, kunnen wij wel beantwoorden: waarom beschrijft het overgrote deel van witte historici de koloniale geschiedenis vanuit een koloniale optiek?

Het antwoord ligt in de aard van het kolonialisme.

We onderscheiden vijf dimensies van kolonialisme en haar erfenis:

1. De economische dimensie, die gaat over zaken als de inrichting van de economie en de organisatie van productie en consumptie.
2. De geografische dimensie, die gaat over de ruimtelijke spreiding van sociale, economische en politieke processen.
3. De sociale dimensie die gaat over de organisatie van sociale verhoudingen.

¹ G. Oostindie (2011a), p. x.

² G. Oostindie (2004), p. 505.

4. De politieke dimensie, die gaat over de instituties van de staatsmacht en de macht van sociale groepen.
5. De geestelijke dimensie, die gaat over cultuur, onderwijs, media en kennisproductie en kennisdistributie.

Om te begrijpen waarom het overgrote deel van de witte onderzoekers het koloniale perspectief hanteren moeten we de sociale, politiek en geestelijke dimensie van kolonialisme begrijpen. De sociale en politieke verhoudingen in de kolonie waren georganiseerd op basis van het principe van ras en kleur. De slavenmakers waren wit en de totslaafgemaakten zwart. Kinderen die voortkwamen uit de verkrachting van zwarte vrouwen door witte mannen waren gekleurd en dus totslaafgemaakt.

Kleur en ras waren dus de principes waarop sociale en politieke verhoudingen waren georganiseerd.

Die principes werden verdedigd vanuit een ideologie: het racisme dat stelt dat witte mensen superieur zijn en zwarte mensen inferieur.

Daarom is het helemaal niet gek om te praten over witte en zwarte perspectieven op slavernij en kolonialisme.

Ok, dat was vroeger, maar kun je nu nog praten over witte en zwarte perspectieven? Ja, en dat heeft alles te maken met de erfenis van slavernij en kolonialisme.

Die erfenis is de productie van kennis die erop neerkomt dat de legitimiteit van het kolonialisme wordt bevestigd. Witte historici hebben grote moeite om te erkennen dat Europa zich schuldig heeft gemaakt aan een misdaad tegen de menselijkheid. Zou die erkenning er wel zijn, dan zou dat betekenen dat men zich zou moeten buigen over de vraag wat de erfenis is van die misdaad. Die erfenis zit met name in de productie van kennis, die de misdaad bagatelliseert. In onze kritieken op witte historici hebben we keer op keer laten zien hoe en met welke technieken dat gebeurt. Daarom praten we over witte en zwarte perspectieven. Ze zijn aanwijsbaar aanwezig in de geschriften van witte historici.

En hoe zit het met zwarte historici die hetzelfde beweren als witte historici? Dat kunnen we verklaren uit het verschijnsel van Uncle Tom, of zoals Malcolm X zegt: de house negro. Zwarte historici hebben de witte verhalen niet verzonnen. Ze zijn getraind om die witte verhalen te vertellen. In de nieuwe

serie *Als zwarte mensen witte geschiedenis schrijven ...* zullen we dit verschijnsel uitgebreid behandelen.

Het concept van dekolonisatie van de geschiedschrijving

Dekolonisatie van de geschiedschrijving staat al jaren hoog op de maatschappelijke en educatieve agenda van Suriname. Wat is dekolonisatie van de geschiedschrijving? Oostindie heeft hiervoor een concept geleverd die in Surinaamse kringen wordt gepropageerd door Maurits Hassankhan, Eric Jagdew en Hans Ramsodh. Dekolonisatie van de geschiedschrijving is niet een kwestie van perspectief, maar van woonplaats van de schrijvers.³

Oostindie stelt: *"Is de geschiedschrijving over Suriname nu gedekoloniseerd? Een ondubbelzinnig antwoord op die vraag is niet te geven, maar vooralsnog lijkt een ontkenning op zijn plaats. Weliswaar bestaat er geen tweedeling in een Surinaams en een Nederlands kamp van historici."*

Dan volgt de toelichting: *"Suriname kent - begrijpelijkerwijs gezien de kleinschaligheid en beperkte middelen van deze maatschappij - geen universitaire opleiding tot historicus; de thans in het land toonaangevende historici zijn in Nederland opgeleid. In het onderwijs wordt veelal gebruik gemaakt van in Nederland gepubliceerd werk. Het grootste deel van de over Surinaamse geschiedenis publicerende Surinamers woont nu in Nederland."*⁴

Ramsodh formuleert het als volgt: *"Een overzicht van de Surinamistiek van de afgelopen dertig jaar confronteert ons met de belangrijkste vraag: is de Surinamistiek het werk van Surinamers in Suriname? Het antwoord op deze vraag moeten we negatief beantwoorden."*⁵

Hassankhan schrijft: *"Toch is dekolonisatie van de geschiedschrijving nog niet voltooid. Eén van de aspecten daarvan is het verschuiven van het zwaartepunt van de geschiedschrijving van Suriname vanuit het buitenland naar Suriname."*⁶

Eric Jagdew stelt: *"De geschiedschrijving in Suriname is echter niet goed van de grond gekomen, omdat er altijd een tekort is geweest van academisch geschoolde historici."*⁷

³ G. Oostindie en R. Hoeft (1999). Zie ook G. Oostindie, (1990).

⁴ G. Oostindie (1990), p. 20.

⁵ H. Ramsodh (2006), 41.

⁶ M. Hassankhan (2012), p.26.

⁷ E. Jagdew (2012), p. 12.

Niet het perspectief, maar de woonplaats van de schrijver is het criterium. Als er genoeg geschoolde academici zouden zijn in Suriname, dan zou dat betekenen dat de geschiedschrijving gedekoloniseerd zou zijn.

De woonplaats als criterium voor dekolonisatie van de geschiedschrijving lost voor Oostindie en zijn aanhangers het probleem op van het perspectief. Als de woonplaats het criterium is richt het onderzoek zich op de vraag wie waar woont en wat gedaan heeft. Als het perspectief het criterium is dan zou het onderzoek zich moeten richten op de vraag: wat zijn de verschillen tussen een koloniaal en dekoloniaal perspectief. En dat onderzoek zou kunnen uitwijzen dat de auteurs zelf een koloniaal perspectief hanteren.⁸ Dus wordt die discussie vermeden door dekolonisatie te koppelen aan woonplaats.

Het concept van verscheidenheid is verdeeldheid

Oostindie: *"Het is een misvatting te denken dat het koloniale bewind deze etnische relaties naar believen kon manipuleren. Tussen indianen en marrons gaapt een diepe kloof; men ziet elkaar over en weer als fundamenteel, alsook, raciaal, anders. Ook al hadden zij een potentieel gemeenschappelijke vijand, het gevoel van diep verschil domineerde; daar was geen koloniale verdeel-en-heerspolitiek voor nodig. Tussen marrons en plantageslaven was de relatie ambivalent. In de beginjaren was de etnische en culturele kloof betrekkelijk nauw. Marron- en plantagecultuur begonnen echter uit elkaar te groeien, waarbij de slaven steeds meer een eigen leven, en daarmee een zekere verbondenheid met de eigen plantage en haar bewoners opbouwden. Marrons die plantages overvielen, werden vaak teruggeslagen door slaven die wilden voorkomen dat zij hun voorraden en vooral hun vrouwen zouden meenemen. En opnieuw ervoer het koloniale bewind hoe een zekere etnische verdeeldheid ook zonder zijn toedoen wel in stand bleef."*⁹

Dit is een typisch citaat voor Oostindie. Laten we kijken naar de criteria waarop we wetenschappelijke verhandelingen beoordelen: logica en de feiten.

⁸ Na afronding van de reek *Als witte mensen zwarte geschiedenis schrijven..* gaan we beginnen met een nieuwe reeks: *Als zwarte mensen witte geschiedenis schrijven...* Daarin behandelen we het wetenschappelijke kolonialisme zoals die door zwarte schrijvers wordt bedreven.

⁹ G. Oostindie (2011a), pp. 132-133

De logica van Oostindie is: als je van elkaar verschild – etnische, religieus, raciaal etc – dan ben je ook verdeeld. Maar dit is helemaal geen dwingende logica. Je kunt van elkaar verschillen en toch gezamenlijk optrekken. Verscheidenheid betekent niet per definitie verdeeldheid. Om verscheidenheid om te zetten in verdeeldheid heb je meer nodig. Dat laten de feiten zien.

Oostindie stelt dat tussen Inheemsen en Marrons een diepe kloof gaapt en wijt dit aan de aard van de groepen. In een analyse van de Inheemsenoorlog in Suriname van 1678-1680 laat ik zien hoe verdeeldheid werd gekweekt door de kolonisator in een situatie waarin Inheemsen en Marrons gezamenlijk optrokken tegen de witte overheersers. De kolonisator heeft bewust geprobeerd om verdeeldheid te scheppen. Zo stuurden ze vertegenwoordigers om afzonderlijke vredesverdragen te sluiten met Cariben en ze mee te krijgen in de oorlog tegen de Marrons. De Cariben hadden zich niet spontaan aangeboden. Ze werden gelokt. Er werden bewuste pogingen ondernomen. Opvallend is dat ondanks deze pogingen er Inheemse stammen waren, met name de Arowakken, die daar niet in trapt en zelfs zover gingen om leiders van de Cariben aan te vallen die zich leenden voor de verdeel-en-heer-politiek.¹⁰ Kortom, de feiten weerspreken de stelling van Oostindie.

Oostindie schrijft: *Marrons die plantages overvielen, werden vaak teruggeslagen door slaven die wilden voorkomen dat zij hun voorraden en vooral hun vrouwen zouden meenemen.*

Hoe vaak is vaak? Als er honderd aanvallen zijn geweest en 5 zijn ze teruggeslagen door de totslaafgemaakte, is dat dan "vaak". En zeggen die andere 95 gevallen dan? Want als vaak eigenlijk niet vaak is, dan zou de zin moeten luiden: *Marrons die plantages overvielen, werden zelden teruggeslagen door slaven.*

Voor Oostindie zijn de enkele gevallen al voldoende om van vaak te spreken, omdat hij graag dat beeld wil ophouden dat de totslaafgemaakten en de marrons verdeeld waren.

Natuurlijk is het wel eens voorgekomen dat bij sommige overvallen op plantages er dilemma's ontstonden voor zowel Marrons als tot slaafgemaakten. Het dilemma tussen vrijheid onder onzekere omstandigheden en het verbreken van sociale verbanden die in onvrijheid functioneren, maar desalniettemin

¹⁰ Een uitvoerige beschrijving van deze geschiedenis is te vinden in S. Hira (1984), p. 44 e.v..

aanwezig zijn. Oostindie ziet geen dilemma, maar een gepassioneerde verdediging van de totslaafgemaakte van zijn eigen slavernij. Hij presenteert het daarom ook niet als een dilemma, maar een bewuste keuze voor onvrijheid. Hoe gekoloniseerd moet je geest niet zijn, om dit te kunnen doen.

Overigens, als het gaat om de verhouding tussen wit en zwart dan is er plotseling geen verdeeldheid mee. In zijn opsomming noemt Oostindie de belangrijkste verdeeldheid niet, die tussen wit en zwart. Hij is inconsequent. Nu is er wel een verscheidenheid aan perspectieven, maar dat is geen verdeeldheid. Zo is er geen wit en zwart perspectief. Dat is verscheidenheid en geen verdeeldheid!

Het concept van *blaming the victim*: zwarte mensen die zelf slavernij willen

Het concept van *blaming the victim* kom je op allerlei manieren tegen in het werk van Oostindie. Het concept is gebaseerd op een simpele techniek: vermijd het concept van collaboratie en verzwijg de feiten die laten zien dat het slachtoffer strijd tegen onvrijheid, dan kun je weggelaten met *blaming the victim*. Met deze techniek kun je stellen dat Nederlanders voor de invasie van de Duitsers waren. Het enige wat je hoeft te doen is:

- a. aantonen dat er Nederlanders waren die met de Duitsers collaboreerden, maar je noemt het geen collaboratie.
- b. de feiten verzwijgen van het gezamenlijk verzet tegen de Duitsers.

Als je dat doet, kun je met gemak de stelling verkondigen dat Nederlanders het eens waren met de Duitse bezetting. Voor Nederlanders klikt het bizar, behalve als ze het toepassen op misdaden die zij begaan hebben.

Een goed voorbeeld is de manier waarop hij de opstand van 1795 op Curaçao beschrijft en de racist Pieter Emmer napraat: "*There is no indication whatsoever of organized cross-class and cross-colour activity in 1796 aiming at radical political change, let alone the abolition of slavery. Free coloured and black militias had not demonstrated any revolutionary zeal to this end during the slave revolt, helping to crush the revolt instead.*"¹¹

En verder: "*The suppression of the revolt was partly the work of the black and coloured militias and even slaves - though of course the great majority of the island's slaves were no*

party at all in either the revolt or its repression."¹²

Oostindie kent de feiten, want hij gebruikt dezelfde bronnen die iedereen gebruikt voor de analyse van de opstand van 1795. Maar hij verzwijgt bewust de feiten die zijn verhaal ondergraven.

Een voorbeeld. Een belangrijk onderdeel in de voorbereidingen van de opstand was het afleggen van een eed van trouw in een ritueel: "*Het afleggen van een eed van trouw aan elkaar en aan de leiders van de opstand was een belangrijk element in de voorbereidingen, zowel voor de vrijheidsstrijders als voor de kolonistator. De laatste zag daarin het bewijs dat de eersten vastbesloten waren 'om zich aan elkander in hun moorddadig voornemen te verbinden.*"¹³

En wie maakte de drank klaar? De vrije neger Mingeel Boelbaaij.

Over de rol van vrije negers en kleurlingen zijn er nogal wat feiten bekend. De predikant G.B. Bosch bezocht Curaçao ruim twintig jaar na de opstand en schreef een boek waarin een hoofdstuk is gewijd aan de opstand mede gebaseerd op wat hij gehoord heeft van de overlevering van de blanke kolonistatoren. Hij schrijft: "*Hoewel de vrije Negers en gekleurden zich niet bij het oproer voegden, konden zij echter meer als vijanden, dan als vrienden van de blanken beschouwd worden, want zij verleenden dezen, in geenerlei opzigt, eenige hulp, terwijl zij daarentegen aan de opstandelingen alle mogelijke diensten bewezen.*"¹⁴

De Koloniale Raad had tijdens de opstand de maatregel afgekondigd om "*alle de negers en lieden van de couleur dewelke na de beneeden contreijen passeerde en eenige pakken of dragten bij sig hadden, te doen visiteeren of sij ook eenige drank, kruijt lood of andere amunitie met sig voerden direct in arrest te nemen, en na de hoofdwacht op te senden.*"¹⁵

Het gouvernement nam geen risico. Geen enkele zwarte of kleurling kon vertrouwd worden. Zij moesten bij het naderen van de hoofdstad via de hoofdweg gefouilleerd en verhoord worden. De Koloniale Raad vreesde dat sommigen – ongeacht of het vrije negers, mulatten of slaven waren – naar de stad kwamen "om te spioneren". Met het verhoor

¹¹ G. Oostindie (2011b), p. 12.

¹² Idem, p. 15.

¹³ S. Hira (2009), p. 43.

¹⁴ G.B. Bosch (1836), p. 325.

¹⁵ S. Hira (2009), p. 52.

hoopten ze informatie te kunnen krijgen over wat zich buiten de stad afspeelde. Deze feiten staan haaks op de stelling van Oostindie. Hij verzint leugens om het koloniale verhaal te kunnen vertellen: zwarte mensen waren dol op slavernij en vochten ervoor om die te behouden.

Het concept van slaven die van slavernij houden

Dit is een geliefd concept van de racist Emmer die met evenveel enthousiasme door Oostindie wordt verkondigd. De logica is als volgt: geen gewapende verzet betekent instemming met slavernij. Als je me niet slaat, dan wil ik best gratis voor je werken.

Hij schrijft: *"We should account for the absence of any slave revolts in the nineteenth century. There are some possible explanations. Shortly after the 1795 revolt, colonial authorities proclaimed the first encompassing set of decrees stipulating 'reasonable' treatment of slaves. This was not enough to keep the slaves from again demanding full freedom a few years later. But perhaps the absence of a new round of extraordinarily cruel retribution in 1800 as well as these new laws may have kept the enslaved from fighting their bondage once more."*¹⁶

De kern van het argument: slavenopstanden blijven uit omdat de kolonisator de totslaafgemaakten beter ging behandelen. De redenatie van de totslaafgemaakten is dan: "als je me niet slaat, dan wil ik best gratis voor je werken."

Oostindie maakt twee grote theoretische fouten.

De eerste fout is dat hij gewapende verzet ziet als de belangrijkste en enige vorm van verzet. Afwezigheid van deze vorm zou betekenen dat men geen belangstelling had voor "radical political change, let alone the abolition of slavery".

Toen hij nog jong was, maakte hij deze fout niet. In zijn in 1989 verschenen dissertatie schrijft hij:

"Vanuit de slaven geredeneerd is een ander verhaal te vertellen. Zeker is dat, ook in Suriname, slavernij altijd gepaard ging met verzet. De omvang en gerichtheid van dat verzet zijn echter moeilijk vast te stellen. In de overheidsarchieven zijn alleen de meest dramatische vormen van slavenverzet gedocumenteerd; hiervan getuigen onder meer de archieven over die voormalige slaven, de

*marrons. Wat zich op een gemiddelde plantage als Roosenburg afspeelde was in de stad misschien niet bekend; zeker is dat dit in de 'stadspapieren' slechts bij uitzondering sporen heeft achtergelaten. Die uitzondering betroffen dan meestal excessen van planters en spectaculair verzet van slaven. Een deel van de werkelijkheid, maar lang niet het hele verhaal."*¹⁷

Oostindie versus Oostindie, dus.

Hij legt uit welke vormen van verzet er waren: *"Verzet tegen het plantageleven en de slavernij kon ook tot uiting komen in wraakzucht en sabotage. Gifmengerij was, volgens de toenmalige schrijvers, een nachtmerrie voor de planters... Sabotage kon op vele manieren worden bedreven. Alles wat de produktie in gevaar bracht kwam in aanmerking: brandstichting, ondermijning van het poldersysteem, vervuiling van de lika of suiker, vernieling van apparatuur of werktuigen, langzaam-aan-acties, verkeerd werk afleveren, ziekte veinzen, zich ziek maken. Afgaande op de plantershandboeken was sabotage in alle mogelijke vormen een grote zorg voor de planter. Effectieve controle was nauwelijks uit te oefenen, het vinden van de schuldige veelal onmogelijk. Voor de planter een reden de slaven als onbetrouwbaar van aard af te schilderen, voor de slaven een zoete wraak."*¹⁸

Naast deze vorm van individueel verzet was er ook collectief verzet: *"Een dramatische vorm van verzet was het wegvlugten van de plantage in een poging tijdelijk of voorgoed van het plantageleven verlost te zijn. Men onderscheidt de 'kleine marronage', het tijdelijk wegblijven van de plantage, vervolgens een fase van 'schuilen', dat is illegaal in de buurt van de plantage blijven wonen, en tenslotte de 'grote marronage', de aansluiting bij lotgenoten die zoveel mogelijk buiten de plantagewereld hun eigen wereld trachten op te bouwen."*¹⁹

*"Extreme vormen van weigering het slavenbestaan te accepteren, tegelijk een vorm van sabotage van het plantageregime, waren zich het eigen leven ontnemen of dit niet te willen doorgeven."*²⁰

Als voorbeelden van dat laatste noemt hij: ophanging, zelfvergiftiging, vruchtafdrijving en bewust miskramen veroorzaken.

¹⁶ G. Oostindie (2011b), p. 16.

¹⁷ Idem.

¹⁸ G. Oostindie, (1989), p. 181-182.

¹⁹ Idem, p. 180.

²⁰ Idem, p. 182.

Oostindie legt uit dat gedurende de hele periode van slavernij allerlei vormen van verzet waren. Hij erkent dat vrijheid een innerlijke behoefte is van iedere mens en geeft daarvan een voorbeeld: *"De drang naar vrijheid was soms zeer sterk. Quassie, in 1788 als absent geboekt, was ook in 1773 a ontvlucht."*²¹ Vijftien jaar later dus.

Hij concludeerde dan ook: *"Belangrijker was het feit dat verzet regelmatig aan de orde was. Alleen door geregeld een 'tot hier en niet verder' te laten horen konden de slaven een onderhandelingspositie opbouwen tegenover de planters."*²²

De tweede grote theoretische fout die hij maakt is dat hij de mechanismen negeert waarmee de onderdrukker gewapende opstanden probeert te voorkomen. Toen hij jong was, zag hij dat anders. Toen schreef hij: *"Zonder geweld kon slavernij niet bestaan. Maar geweld alleen was niet voldoende om de slaven er onder te houden. Het gezag van de planter stoelde niet alleen op een officieel geweldsmonopolie, maar tevens op een ideologische hegemonie: de slaven moesten in de planter de onbetwiste baas zien, streng maar rechtvaardig, en de slavernij leren aanvaarden als iets vanzelfsprekend."*²³

Hij legt haarscherp uit hoe het mechanisme werkt. Hij vertelt in zijn dissertatie het verhaal van directeur Rocheteau van plantage Roosenburg die in 1791 een nieuwe Afrikaanse mens had gekocht. Deze werd ervan beschuldigd een totslaafgemaakte vrouw te hebben vermoord. Voor de rechtbank ontkende die man dat en zei dat de vrouw zelfmoord had gepeegd. De rechtbank veroordeelde hem niet ter dood, maar tot verbanning uit de kolonie. Rocheteau mocht de slaaf verkopen voor fl. 400, maar hij had liever dat de man ter dood werd gebracht op de plantage dan de inkomsten uit de verkoop. Waarom? Oostindie: *"In concrete 'was het voor Roosenburg voordeliger geweest dat men hem daar ter plaatse door beulshanden had doen radbraken.' Met die laatste opmerkingen is kernachtig weergegeven waartoe plantersgeweld in het plantagebedrijf diende: als afschrikwekkend voorbeeld. Als er gestraft moet worden, dan het liefst hard en voor ieder zichtbaar."*²⁴

Hij gaat in op andere mechanismen van de planter om gewapend verzet te voorkomen: *"Allereerst deed hij dit door een zorgvuldig toezicht en het zoveel mogelijk voorkomen van verstoringen van een wankel evenwicht. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de omzichtigheid waarmee nieuwe slaven op de plantage werden geïntroduceerd. Het blijkt ook uit incidentele beslissingen om risicofactoren te isoleren. Dat kon door een overtreder tijdelijk 'in de boeij' te sluiten... Een stap verder ging het verbannen van lastige slaven naar een andere plantage.*

Vervolgens werd op de plantage zelf gestraft. Er waren boeien en dergelijke op de plantage, maar lijfstraffen waren het meest gebruikelijke - niet de doodstraf, die slechts door de autoriteiten in Paramaribo mocht worden uitgesproken en voltrokken... Nog in de laatste jaren voor de Emancipatie werden regelmatig strafregisters op Roosenburg bezorgd, waarin alle uitgedeelde straffen moesten worden opgetekend.

*Tenslotte waren de planters er ongetwijfeld op gespist te voorkomen dat de slavenmacht als eenheid optrad. Vanuit dit perspectief had de hiërarchie binnen de slavenmacht tevens een disciplinerende functie. De eliteslaven hadden daarbij mogelijk een bufferfunctie. In het bijzonder de bastiaan. Daarnaast kan manipulatie van de slavenmacht mogelijk zijn gemaakt door informanten onder de slaven te recrutereren."*²⁵

Verdeel-en-heers was dus beleid! Jaren laten zou hij anders piepen. Dit is dus opnieuw Oostindie versus Oostindie. Oostindie is veranderd, maar niet ten goede.

Het concept van de afwezige zwarte bron

In de kritiek op de eenzijdige benadering van de geschiedenis van slavernij brengt Oostindie naar voren dat historici niet kunnen vertellen over het perspectief van de totslaafgemaakte mensen, omdat ze geen bronnen hebben achterlaten waaruit historici kunnen putten: *"Zelfs in de zeldzame passages waarin hij of zij in de archieven figureert is de slaaf van de bronnen niet de slaaf die ooit heeft geleefd. Dar verleden is onherroepelijk verloren... Dit probleem is onoplosbaar."*²⁶

Natuurlijk vormen de witte bronnen de grootste bron omdat de onderdrukten niet in staat werden gesteld om hun verhaal op schrift te stellen. Maar er zijn veel verhalen van totslaafgemaakten zelf. Als je die niet kent, ligt

²¹ Idem, p. 181.

²² Idem, p. 188.

²³ Idem, p. 177.

²⁴ Idem, p. 178-179.

²⁵ Idem, p. 179-180.

²⁶ Idem, p. 14.

het niet aan de bron, maar is het een kwestie van competentie. Je hoeft alleen op internet maar te googelen met termen als "slave narratives" dan vind je een hoop verhalen die totslaafgemaakten hebben geschreven. In Suriname zijn ze zeldzaam, maar waarom zou een Afrikaanse mens in Suriname andere gevoelens hebben dan een Afrikaanse mens in slavernij in de Amerikas. Die verhalen kunnen heel goed gebruikt worden om te reconstrueren hoe Afrikanen zich in Suriname zouden hebben gevoeld.

Het concept van de gestoorde kapitalist

De historici van het wetenschappelijk kolonialisme werken zich in de nesten met hun eigen stellingen. Een bizarre stelling is die van de gestoorde kapitalist.

Waarom hebben Europeanen een misdaad tegen de menselijkheid gepleegd? Oostindie schrijft: *"De Nederlanders kwam naar de Nieuwe Wereld in de hoop er fortuinen te verdienen en om hun positie als vooraanstaande natie te bevestigen; overwegingen van ideologische of religieuze aard waren van volstrekt ondergeschikt belang."*²⁷

Dat is duidelijk, nietwaar? Het ging om hebzucht en macht.

Dat is niet fraai en zegt veel over het lage beschavingsniveau van de Europeanen. Wat doen historici van het wetenschappelijk kolonialisme. Die hangen een bizarre redenering op: als we kunnen aantonen dat de Europeanen geen fortuinen verdienden, dan was er dus geen economisch motief en waren ze niet hebzuchtig. En niet hebzuchtig zijn is een teken van beschaving.

Tja, je moet het maar verzinnen. En het wordt verzonnen.

De studies over hoe weinig de plantages opleverden en hoe gering hun betekenis was voor de Europeanen zijn niet te tellen.

Ook Oostindie gaat die toer op. *"Wat een plantagekolonie als Suriname werkelijk moest opleveren was winst - en daaraan lijkt het wel heel vaak, en uiteindelijk structureel, te hebben ontbroken."*²⁸

Maar hij beseft dat het wel tot een merkwaardige conclusie leidt: *"Waaróm dan die geschiedenis, waarom dan het koloniseren, het bevolken met slaven en contractarbeiders? Waarom werd al niet veel eerder een punt gezet achter een koloniaal avontuur dat in materiële zin zo weinig opleverde en in andere opzichten een erfenis naliet die weliswaar*

*fascinerend is, maar toch ook frustrerend voor alle betrokkenen? Vragen die achteraf gemakkelijk te stellen, maar nog steeds niet goed te beantwoorden zijn. Voor een deel moet de verklaring worden gezocht in het feit dat vele individuele kolonisten en zaakwaarnemers wél de beoogde fortuinen wisten binnen te slepen. Mede hierdoor behielden de koloniën iets van hun imago van eldorado's; en vandaar een geschiedenis van steeds weer te hoog gestelde en dus onvermijdelijk teleurgestelde verwachtingen."*²⁹

Inderdaad, als het allemaal uiteindelijk niets oplevert, terwijl je nota bene ergens anders meer geld kunt verdienen, waarom steek je je geld dan in verliesgevende criminele activiteiten?

Zijn antwoord is tweeledig. Eén is: ik weet het niet. De ander is: het was een imago-kwestie. Omdat sommigen fortuinen maakten, werden andere ertoe gelokt? Maar zijn de mensen werkelijk zo stom, dat ze niet zien dat ze armer en armer worden? Als je verlies lijdt, moet je je eigen vermogen gebruiken om dat verlies te financieren totdat je failliet gaat. En aangezien volgens Oostindie het aantal mensen dat failliet zou moeten gaan veel groter is dan het aantal mensen dat een fortuin heeft gemaakt, dan zouden anderen in hun omgeving toch direct zien dat investeren in de plantages geen zin heeft, terwijl er in de kabeljauwvangst meer te verdienen valt? Waren die mensen gestoord? Die vraag brandt natuurlijk op de lippen.

Maar hier zie je hoe de feiten die er zijn gewoon niet geïnterpreteerd kunnen worden omdat ze niet passen in hun kader.

In zijn dissertatie over de plantages Roosenburg en Mon Bijou heeft Oostindie de cijfers verzameld over de bruto-opbrengsten, de kosten en de netto-opbrengsten. Op basis hiervan kunnen economen de bruto-marge berekenen. Dat is opbrengst minus kosten gedeeld door de opbrengsten (maal 100%). Wat blijkt?

Ten eerste, over de hele periode van 1759-1863 zijn er voor beide plantages slechts drie verliesperiodes geweest. Oostindie geeft de cijfers per periode van vijf jaren. Dus over de hele periode heeft men winst gemaakt, en niet zo weinig ook.

Zijn eigen gegevens tonen aan dat bruto winstmarge over de hele periode erg hoog was, namelijk tussen 44% en 62% voor Roosenburg en 40% en 58% voor Mon Bijou! Geen wonder dat de eigenaren de plantages

²⁷ G. Oostindie (2011a), p. 20.

²⁸ Idem, p. 12.

²⁹ Idem, p. 37.

niet hebben verkocht. De feiten liegen er niet om.

Maar zelfs als we zouden accepteren dat deze plantages verliesgevend zijn geweest, dan ligt nog de vraag: wat voor idioten zijn het die verkiezen om armer te worden met slavernij terwijl ze rijker hadden kunnen worden met kabeljauw vangst.

De indoctrinatiemethoden

Oostindie is één van de belangrijkste mensen die verantwoordelijk zijn voor de opleiding van studenten en onderzoekers op het gebied van koloniale geschiedenis.

Dat doet hij via zijn instituut KITLV en zijn hoogleraarschap aan de Universiteit Leiden. We hebben een zeldzaam kijkje kunnen nemen in de keuken van Oostindie om te zien hoe het indoctrinatieproces werkt.

Een promovendus – wiens naam ik vooralsnog niet zal onthullen – gaf mij de commentaren die Oostindie c.s. gaf op teksten die hij inleverde als promovendus.

Zie hier enkele van hun correcties:

Promovendus: *"In 1675 escaleerde het groter wordende conflict tussen de uitbuitende bokkenruylers en de opstandige inheemsen in de moord op twee van deze blanke handelaren door de Caraïben in het Coppenamegebied."*

Correctie promotor: Verwijder de woorden *uitbuitende* en *opstandige*.

Promovendus: "Het uitblijven van een groei van de slavenbevolking had vooral te maken met een hoog sterftcijfer, mede vanwege ziektes en de onmenselijke omstandigheden van slavernij, en laag geboortecijfer onder de slaven."

Promotor: Verander *onmenselijk* door *extreem* en *slavernij* door *plantages*.

We geven twee voorbeelden uit een reeks van voorbeelden, die hetzelfde patroon aangeven. Als de promovendus op basis van de bronnen aantoonde dat er sprake is van een misdaad tegen de menselijkheid, proberen de promotoren dat af te zwakken en om te buigen naar de opvatting dat het allemaal wel meeviel.

Het middel waarmee indoctrinatie geëffectueerd wordt bestaat uit twee delen. Het eerste deel is straf. Als je niet doet wat de promotor wil, kun je de promotie op je buik schrijven. Als je werkstukken, essays en scripties niet voldoen aan de visie van het wetenschappelijk kolonialisme, kun je niet afstuderen.

Het tweede deel bestaat uit emotionele binding en beloning. De relatie tussen docent-student en promotor-promovendus bevat ook een emotioneel element. De eerste is een mentor en de tweede een mentee. Die emotionele band verzacht de pijn van een eventuele straf. De vriendelijke, aardige mentor leert je dat je een goede toekomst tegemoet kunt gaan, als je je goed gedraagt. En de mentor zal je daarbij ondersteunen.

Met die mechanismen wordt een mentee gevormd tot iemand die vervolgens de liederen van het wetenschappelijk kolonialisme kan zingen.

Het gaat niet om academische vorming en intellectuele vrijheid. Het gaat om training en disciplineren.

Het netwerk van het wetenschappelijk kolonialisme

Oostindie speelt een centrale rol in het netwerk van het wetenschappelijk kolonialisme. Hoe ziet dat netwerk eruit?

Centraal staan de centra voor kennisproductie: de universiteiten. In Nederland opereert Oostindie van het KITLV, een lidinstelling van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, en de Universiteit Leiden. In de Nederlandse universitaire wereld heeft hij dus een stevige vinger in de pap.

De distributie van kennis gebeurt via de media. Een belangrijk orgaan is het Historisch Nieuwsblad. Dit blad heeft een oplage van 20.000 en wordt veel gelezen in historische kringen. Oostindie is daar kind aan huis. Hij schrijft erin en onderhoudt goede contacten met de hoofdredacteur Frans Smits. Oostindie heeft ook het voorstel geschreven voor de NTR-serie *De Slavernij*. Daarin trok hij samen op met Alex van Stipriaan.

Het netwerk van het wetenschappelijk kolonialisme is breder dan Universiteit Leiden en KITLV. Hun relatienetwerk wordt wel ingezet om Oostindie c.s. te steunen. In Surinaamse kring is het tijdschrift OSO een spreekbuis. Eindredacteur Hans Ramsoedh was aanwezig op het debat dat ik met Oostindie had op 25 oktober 2010 over geschiedschrijving. Hij was zo geschokt door mijn kritiek, dat hij Oostindie opriep om de zaal te verlaten. De huidige hoofdredacteur John Schuster reageerde na de publicatie van mijn essay *Decolonizing the Mind* met emails

aan mij waarin hij mij tot de orde proberen te roepen vanwege mijn kritiek op Oostindie.

Een ander deel van het netwerk van het wetenschappelijk kolonialisme is de community www.caraibischeletteren.blogspot.nl. Daarin worden met regelmaat scheldpartijen op mijn persoon gepubliceerd als tegenhanger van Oostindie.

De Van Lier lezing is een ode aan één van de grondleggers van het wetenschappelijk kolonialisme in de Surinaamse geschiedschrijving. Die lezing is het periodieke gezelligheidsonderonsje van dit netwerk.

In Indonesië probeert het wetenschappelijk kolonialisme voet aan de grond te krijgen in de voormalige kolonie.

De Universiteit Leiden en het Ministerie van Buitenlandse Zaken hebben een bijzondere leerstoel aan de Universitas Gadjah Mada in Yogyakarta ingesteld. Het Ministerie stelt 50.000 euro ter beschikking voor deze leerstoel, de 'Leiden University Chair in the History of Dutch-Indonesian Relations'. De leerstoel is ingesteld voor vijf jaar en wordt bezet door prof.dr. Bambang Purwanto. Purwanto had in juni 2013 een lezing gehouden aan de Anton de Kom Universiteit, waarin hij onder meer stelde dat mensen uit de voormalige Nederlandse koloniën ervoor moeten waken om anti-Nederlands te worden.

Oostindie was vroeger een onbetwiste positie in Suriname en Curaçao. Dat is nu minder geworden. In Suriname zou hij aanvankelijk één van de professoren zijn voor de master opleiding geschiedenis aan de Anton de Kom Universiteit, maar hij trok zich terug na kritiek. Zijn positie werd ingevuld door Hans Ramsোধ.

In Curaçao komt ook een kritische stroming op die weinig moet hebben van Oostindie.

De verhouding tussen de twee stromingen

De tijden veranderen. Wat zich decennia geleden heeft afgespeeld in Amerika en Engeland speelt zich nu af in Nederland en haar ex-koloniën. Er tekenen zich twee stromingen af. Vroeger was geschiedschrijving een gezellig onderonsje van het wetenschappelijk kolonialisme. Nu is het

sociale strijd geworden, een deel van het onvoltooide project van dekolonisatie.³⁰

Die strijd woedt op verschillende terreinen. Het belangrijkste terrein is de wetenschap, de productie van kennis over geschiedenis en samenleving. Was vroeger het aantal boeken uit de stroming van Decolonizing the Mind betrekkelijk gering, de laatste jaren is er een enorme opbloei. Voorbeelden zijn de boeken van Zunder, Bhagwanbali, Marten Schalkwijk, Kwame Nimako, de NiNsee-serie over slavernij etc. En dat zal de komende jaren alleen maar groeien. De productie van die alternatieve kennis is gebaseerd op het concept van slavernij en kolonialisme als een misdaad tegen de menselijkheid. Dekolonisatie van de geschiedschrijving wordt in deze optiek gezien als het ontwikkelen van een nieuw perspectief, niet als een kwestie van het opleiden van Surinamers in Suriname om hetzelfde verhaal van het wetenschappelijk kolonialisme uit Nederland te vertellen.

Vooralsnog vindt de productie van de dekoloniale kennis plaats buiten de universiteiten in Nederland, maar in Suriname is het al doorgedrongen tot de universiteit.

Een andere belangrijk strijdtoneel is de ontwikkeling van infrastructuur voor de productie en vooral de distributie van kennis. Waar het wetenschappelijk kolonialisme het moet hebben van gevestigde instituten (universiteiten, media, netwerken), moet de dekoloniale stromingen het hebben van internet, de eigen netwerken en het sociaal activisme. Daar zitten de mensen die de nieuwe kennis produceren en distribueren en dat vertalen in sociaal activisme.

De tijd van de oude Tempoe Doeloe gezelligheid is voorbij. We zitten nu midden in een strijd voor dekolonisatie van de geest. En velen zijn ons al voorgegaan. We hoeven het wiel niet opnieuw uit te vinden.

³⁰ Zie S. Hira (2012) voor een analyse van de twee stromingen.

Literatuur

Literatuur

- Boots**, Alice en Rob Woortman (2009): Anton de Kom. Biografie 1898-1945. Contact. Amsterdam/Antwerpen.
- Bosch**, G.B. (1836): Reizen in West-Indië en door een gedeelte van Zuid- en Noord Amerika. 2 delen. L.E. Bosch, Utrecht.
- Cain**, A. (2009): Tula. *6WeShW abefS` V hS` #) +' ab 5gdSeSaž@[@eVW3_ dfz3_ efVWS_ !6W : SSYž*
- Jagdew**, Eric e.a. (2006): Een Liber Amicorum voor André Loor. Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL). Paramaribo.
- Jagdew**, Eric (2012): Dekolonisatie van de Surinaamse geschiedschrijving. Waarom is die uitgebleven, in: *His/her Tori*, nr. 3, juli 2012, pp. 5-14.
- Hassankhan**, Maurits (2012): Het nationale geschiedenissymposium van 1982 en de dekolonisatie van de geschiedschrijving van Suriname, in *His/her Tori*, nr. 3, juli 2012.
- Hira**, S. (1984): Van Priary tot en met De Kom. De geschiedenis van het verzet in Suriname, 1630-1940. Futile. Rotterdam.
- Hira**, S. (2009): De stemmen uit de bron, in Cain, A. (2009), pp. 36-119.
- Hira**, S. (2012): Twee stromingen in de Surinaamse geschiedschrijving. IISR Research Papers nr. 1, 12 oktober 2012.
- Klooster**, W. en G. Oostindie (red.) (2011): Curaçao in the Age of Revolutions, 1795-1800. KITLV Press. Leiden.
- Oostindie**, G. (1990): De onvoltooide dekolonisatie en de geschiedschrijving van Suriname, in: *Leidschrift* (Leiden); vol. 6 (1989-1990), afl. 2, pag. 5-26.
- Oostindie**, Gert (2004): *Wij Slaven van Suriname* en het intellectuele eigendom van het koloniale verleden. KITLV uitgeverij. Leiden.
- Oostindie**, G. (2011a): Het paradijs overzee. De 'Nederlandse' Caraïben en Nederland. KITLV Uitgeverij. Leiden.
- Oostindie**, G. (2011b): Slave resistance, colour lines, and the impact of the French and Haitian revolutions in Curaçao, in: Klooster en Oostindie (2011), pp. 1-22.
- Oostindie, G. en R. Hoefte** (1999): Historiography of Suriname and the Netherlands Antilles, in: Barry Higman (ed.), *General History of the Caribbean*, volume VI: Methodology and Historiography of the Caribbean, pp. 604-630. Paris: Unesco, 1999.
- Ramsodh**, Hans (2006): Dertig jaar Surinamistiek, 1975-2005. in: Jagdew, Eric e.a. (2006), pp. 40-65.